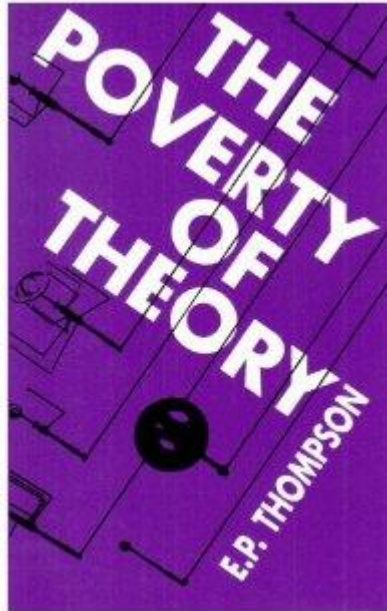


E. P. Thompson

## Om Althusserns kritik av franska kommunistpartiet

Följande är Thompsens efterord till boken *The Poverty of Theory* som är en grundlig uppgörelse med Althusserns marxism.




---

Texten till *The Poverty of Theory*\* [Teorins elände] slutfördes i februari 1978. I mars besegrades Vänsterunionen i de franska valen. I slutet av april publicerade Althusser fyra artiklar i *Le Monde*, där han polemiserade mot ledningen för det franska kommunistpartiet (PCF). Artiklarna har senare publiceras av Maspero (*Ce qui ne peut durer dans le parti Communiste français*) och i engelsk översättning i *New Left Review*, 109, maj-juni 1978 [svensk översättning: [Det måste bli en förändring i partiet](#)].

I brittiska vänstertidningar har dessa artiklar presenterats som ett ”dramatiskt och välformulerat inlägg”, och som en ”förödande” kungörelse från en ”odogmatisk” och ”smidig” marxist. Althusser har blivit en ny ”anti-stalinistisk” kultur-hjälte för den frankofila brittiska intelligentsian, och jag har avslöjat min vanliga klumpighet genom att välja denna stund för att publicera min kritik.

Tyvär har jag inte lyckats få tag i dessa ”välformulerade” och ”förödande” artiklar. De har inte nått mig i Worcester än. De artiklar som jag har läst ägnas åt det slags politiska infighting som brukar uppträda i efterdyningarna av ett beklagligt politiskt nederlag – ett nederlag som grundlagts genom tvetydigt prat, tvetydig taktik och PCF:s oblyga opportunism. Man får intrycket att om bara vänsterunionen hade fått 2% mer av rösterna, då skulle Mr Althusser ha förvägrat världen privilegiet att få ta del av hans åsikter. Men nederlaget, vilket innebar att löften återigen fick skjutas på framtiden, något som generationer av den franska vänstern ständigt fått tåla, utlöste vrål av bestörtning, där Althusser antingen måste höja sin röst över de andra, eller förpassas till marginalen.

Det skulle ha varit mer imponerande om Althusser hade framfört sin kritik (och i synnerhet uppmaningarna till gemensamma vänsteraktioner i ”basen”) *före* nederlaget och i tid för att

---

\* Finns på nätet, se [The Poverty of Theory](#)

kunna påverka kampanjen. Det är trots allt ganska vanligt att politiker som misslyckats ställs till svars i efterdyningarna av nederlag – och Althusser och hans vänner spelar samma roll gentemot Marchais som Mrs Thatcher gentemot Edward Heath.

Det som utmärker Althusserns polemik är inte dess våltalighet, utan dess självgoda tonläge och totala avsaknad av självkritik. PCF:s politiska kommitté hålls ansvarig för allt – för partiets historia, dess strategi och dess ideologi. Polemiken är skarp och ibland bitande när den blottställer partiets byråkratiska organisation och kvasi-militära ledningsmetoder. Men detta är, när allt kommer omkring, en mycket gammal historia, välkänd för alla med praktisk (i motsats till teoretisk) kunskap om den franska vänstern. Det har under flera decennier påtalats av många: trotskister och syndikalister, de kommunistiska oppositionerna 1956 och framåt, Sartre i slutet av 1950-talet, våra kamrater i den första Nouvelle Gauche, *France-Observateur* och U.G.S, *Socialisme ou Barbarie*, aktivisterna i maj 1968 och många andra. Under alla dessa decennier har Althusser vägrat godta denna kritik, och har, som vi har sett, fördömt den som ”den mest hårdföra borgerliga antikommunism och trotskistiska antistalinism”.

Otvivelaktigt borde vi beundra hans ”smidiga”, till och med flexibla, marxism. Han har kunnat röra sig från ”personkulten” (1965) till ”en stalinistisk avvikelse” (1973) till ett ganska tydligt avståndstagande från stalinistiska teorier och former – och allt detta på mindre än tjugo år! Vi borde kanske hälsa Althusser med glädje som någon som är sent utvecklad, en filosof renons på praktisk politisk kunskap som sent omsider blivit upplyst av ett valnederlag på den borgerliga demokratins klassiska arena. Men vilka praktiska slutsatser leder denna polemik till? Med mycken uppvaktning av de ”vanliga medlemmarna”, uppmanar han till ”en grundlig kritik och reform av partiets inre organisation”. Utmärkt. Och vad ska en sådan reform bestå av? Måhända ganska litet, ty Althusser insisterar på att den ”demokratiska centralismen” måste vara okränkbar: ”medlemmarna” och ”massorna” behöver inga råd ”från experter på borgerlig demokrati — oavsett om de är kommunister eller ej”. Detta är ett preventivt slag: kommunistiska kritiker förvarnas om att om de skulle föreslå reformer som inte faller Althusser på läppen, då kommer han att notera deras namn i den borgerliga demokratins svartbok. För övrigt får vi oss till livs en orakelmässig mystik. Min vän Douglas Johnson, som påstås ha privat information, berättar (i *New Statesman* den 7 juli 1978) att de av Althusser föreslagna reformerna skulle ha omfattande räckvidd: ”Diskussioner bör vara möjliga i cellerna. En medlem ska kunna skriva till centralkommittén och ha rätt att få svar.” Jag måste komma ihåg att föreslå sådana omvälvande reformer i cellen i min lokala Labour-parti-avdelning.

Något som ger mer anledning till eftertanke är Althusserns tredje artikel om ”ideologi” (*Le Monde* den 26 april). Här kräver han ”en pånyttfödd marxistisk teori, en som inte är stelnad och deformerad av heliga formler, utan klarsynt, kritisk och strikt”. Och han förklarar noga att en sådan teori måste åtföljas av en *konkret analys*! Och mer än så, en *konkret analys av klassförhållanden*! Verkligen anmärkningsvärt! Och hur anmärkningsvärt är det inte att han kan predika dessa plattityder utan ett uns av självkritik! Under två decennier har Althusser och hans närmaste krets haft större inflytande på franska kommunistiska intellektuellas ideologi än någon annan grupp. Och denna påverkan återspeglas just i detta att marxismen reducerats till ett utarbetande av heliga formler, med extrem åtskillnad mellan ”teori” och konkret analys (under förevändning av att bekämpa ”empirism”), och där analysen av klassförhållanden reducerats till metafysiska omflyttningar. Det första kravet på en kritik av PCF:s ideologi måste således vara en noggrann och oförsonlig kritik av just Althusserns arbeten.

Jag lånar uttrycket ”oförsonlig” från Althusser. Han säger att en konkret analys, och även teori, ”förlåter inte”. Men den nödvändiga kritiken av PCF:s teori och praktik kommer att visa sig vara mycket mindre förlåtande än han tror. För under många år var PCF stalinismens stora

bastion i den icke-kommunistiska världen, och dess ledare hade ett särskilt stort inflytande när det gällde överläggningar i Komintern.

Det är sant att Althusser tar ett steg mot ärlighet, när han medger att PCF ("mellan 1948 och 1965") höll sina egna fejkade "rättegångar" mot kritiker, samt trakasserade och fryste ut oberoende delar av den franska vänstern med förtalskampanjer. Men samtidigt åberopar han vid två tillfällen minnet av Maurice Thorez, och en förment guldålder med vital teori och ärlig praktik. Detta är ett användbart demagogiskt trick som riktas till de "medlemmar" i vars minne Thorez är outplånligt förknippad med de stora antifascistiska masskamperna på 1930-talet. Men vet då inte Althusser att Thorez (när denne befann sig i exil i Moskva) även var en viktig tillskyndare av stalinismen inom Komintern, en av de som såg till att Internationalen underordnades sovjetiska intressen, och utarbetade de strukturer, de metoder och den ideologi som nu (1978) Althusser till slut kan identifiera som stalinistiska? Vet han inte att Thorez 1956, enligt vittnesmål från två medlemmar i PCF:s centralkommitté vid den tiden (*Politique Hebdo*, våren 1976, *Socialist Register*, 1976), försökte förhindra att de egna medlemmarna fick kännedom om Chrusjtjovs hemliga rapport till 20:e kongressen, och att han samarbetade med Molotov, Malenkov och Kaganovitj i deras försök att störta Chrusjtjov i en *kupp*?<sup>1</sup>

Althusser är en av undertecknarna till en appell som kräver att namnet Bucharin ska rentvås, vilket länder honom till heder. Otvivelaktigt kommer han att vara intresserad av att få veta att när Chrusjtjov och hans kollegor antydde att de ville "rehabilitera" Bucharin, Rykov och Zinovjev, så var det Thorez som flög till Moskva för att bönfälla om att man skulle hålla tyst (Ken Coates, *The Case of Bukharin*, Postscript)?

Om Althusser vill återuppliva Thorez-traditionen, då är den nya Althusser inget annat än den gamle Thorez i större format. Med Althusser har kritiken av stalinismen inte ens börjat, och kan heller inte börja, eftersom hans eget tänkande är både en konsekvens av och en fortsättning av stalinismen. Men jag vill inte rota mer i franska angelägenheter: vi kan tryggt överlämna denna skoningslösa uppgörelse åt våra franska kamrater.

Det som intresserade mig i [boken] *The Poverty of Theory* var inte Althusserns speciella ställning i Frankrike – jag har kanske inte alltid tolkat rätt de signaler som kommer därifrån och den komplexa franska situationen – utan det inflytande som Althusserns tänkande har utanför Frankrike. Och det är nödvändigt att fästa uppmärksamheten på de konsekventa felunderrättelser om den franska politiska verkligheten och den mystifiering av franska intellektuella förhållanden, som har förmedlats till den engelskspråkiga vänstern av de brittiska frankofiler som under ett femtontal år har marknadsfört ett påstått "återupplivande av marxismen" i det landet.

Jag har inget att invända mot frankofili. Det finns mycket att lära av och beundra i det intellektuella och politiska livet i Frankrike. Men våra egna agenturer, som använt sina franchiseavtal för att importera Althusser, Balibar, Poulantzas, Lacan, & Co, har genomgående framställt livet och politiken i Frankrike på ett sätt som är föga mer än amsagor som härrör från parisiskt kaféskvaller. *New Left Review* (och *New Left Books*) har här ett särskilt stort ansvar, eftersom de under de senaste femton åren, till ackompanjemang av extatiska "presentationer" och tungt teoretiskt prat, har gett ut allt möjligt som kommer från Althusserns skolan, hur banalt det än må vara; men de har *inte publicerat något annat* från eller om Frankrike. Så oavsett vilka förborgade reservationer som *Reviews* redaktörer kan ha beträffande Althusser, så har den intet ont anande allmänheten bibringats uppfattningen att det franska proletariatet = PCF; ett parti som förmodas bestå av en heroisk, okomplicerad,

---

<sup>1</sup> Om detta se [Chrusjtjovs väg till makten](#), som även behandlar bakgrunden till Chrusjtjovs "hemliga" tal – *Red*

militant ”bas”, vid vars sida finns rigorösa och lysande marxistiska teoretiker – och dessa står förenade i partiets konkreta liv.

En obehaglig aspekt av denna amsaga är att den under samma period har bidragit till att solidariteten har upphört mellan oss och den mycket starka frihetliga och anti-stalinistiska vänstern i Frankrike, med vilken den tidiga nyvänstern hade ett nära samarbete, men vars verksamhet nu varken undersöks eller ens rapporterats. I frankofilins namn har meningsutbytet med de oberoende franska intellektuella och de aktivister som PCF har valt att frysa ut eller förtala försvårats. Och en lika obehaglig konsekvens är att den så kallade marxistiska vänstern i Storbritannien är helt oförberedd på att förstå den försenade katastrof som nu, sent omsider, har drabbat den kommunistiska intellektuella traditionen i Frankrike.

De två senaste decenniernas franska drama har helt felrapporterats i vårt land. Det har aldrig varit det krävande intellektuella episka drama som de brittiska förespråkarna antog. Ett antal episoder har varit – och har av ett växande antal franska intellektuella uppfattats som – narrspel. Man behöver inte vara lika gammal som Metusalem för att minnas den tid då Roger Garaudy (Frankrikes Dr John Lewis) fungerade som tjänstgörande övervakare av borgerliga kätterier i hela västvärlden – en befattning som han avsattes från som inledning till hans försoning med katolska kyrkan! Mer än i något annat västland, lyckades PCF skrämja sina intellektuella och neutralisera dem med borgerlig skuld känsla. De intellektuella var isolerade i sina getton, och underordnade partiledningens disciplin. Den följande klyftan mellan teori och praktik fann ett klassiskt uttryck i Althussers tänkande. PCF var mer motståndskraftigt mot erfarenhetens skola än något annat kommunistparti i väst, och mötte stalinismens fall och stärkandet av kapitalismen med att stoppa huvudet i sanden. För partiledningens del innebar det att den hamnade i pragmatism och opportunist; och för de intellektuellas del, en snabb övergång till idealism – en teoretiskt motiverad *vägran* att godta fakta, historia, av ”empirism”. Nu, efter många årtionden av bankningar på dörren, börjar det samhälleliga varat slutligen tvinga sig på det samhälleliga medvetandet. Plötsligt avger partiets intellektuella inifrån sin genombrutna fästning ”värtaliga” och ”förödande” signaler där de vidkänns ... det som alla utanför fästningen har vetat sedan länge.

Jag ska inte förutspå Althussers framtida utveckling. Det är osannolikt att han kommer att följa i Garaudys spår. Det jag förutser är att all denna högtravande och strikta teori inom ett decennium kommer att kollapsa, bli en enda röra, och att den franska kommunistiska intelligentsias hårdnackade postuma stalinism kommer att försvinna inom ett eller två år *Sauve qui peut!* [Rädda sig den som kan!] Jag kan inte påstå att det perspektivet misshagar mig. Jag uppfattade det grymma och till stor del oförtjänta nederlaget för trettioalets och motståndskampens hedervärda franska kommunistiska tradition som tragiskt; men under de senaste två decennierna har jag sett mindre heder och mer svek från det hållet. Arbetet med att återuppbygga en frihetlig revolutionär tradition i Frankrike har länge pågått på annat håll.

När det gäller vissa av mina omdömen kan jag vara dåligt informerad. Det är t o m möjligt att även Althusser kan visa sig vara mer seriös i sin nyfunna anti-stalinism än jag tror. Låt oss hoppas att det är så. Men om så är fallet, då måste han överge större delen av sin egen publicerade teori. Och det är det som *The Poverty of Theory* handlar om. För teorin kvarstår som teori, upprepas som teori och transplanteras som teori, oavsett vilka personliga eller offentliga oförutsedda händelser som kan uppstå. Åtminstone när det gäller detta är jag glad över att bli bekräftad av Althusser. För, som han anmärkte ganska storslaget i en intervju till *Les Nouvelles Littéraires* (8 juni 1978): ”Philosophe, je ne suis pas piège par les effets de la politique publique quotidienne ...” [Som filosof är jag inte fången i dagspolitiken ...] Som historiker, *je ne suis pas* [är jag inte det] heller. Det finns inte en mening i *The Poverty of Theory* som jag vill ta tillbaka.

6 augusti, 1978.

Översättning: Martin Fahlgren

**Lästips**

Lars Magnusson: [Om Edward Palmer Thompson](#)

Ernest Mandel: [Mandel om Althusser, parti och klass](#)